

Jesus Mari Leizaola kulturgizona

Jesus Mari Leizaola jaioa zela ehun urte bete dira. Baina Lizardi eta Aitzol bezalako literaturgileek itzali dute haren mendeurrena, nahiz eta zaraustarra eta tolosarra baino askoz geroago hila izan donostiarra, 1989ko martxoaren 16an, hain zuzen. Leizaola, ordea, bere argiz distiz egiten duen izarra da literaturaren zeruan ere.

"*Jainkoaren billa*" liburuagatik Orixe zenari eman zitzaion sari-banaketa egunean ezagutu nuen Jesus Maria Leizaola, 1970 alde-ra. Orixeri buruzko hitzaldia egitera itzuli zen Paristik Baionara. Harritu egin ninduen politiko bategen euskal literaturaz hainbeste jakiteak. Ez bainekien, jakina, Leizaola politika egitera behartua izan zen kulturgizona zenik.

Leizaolak, besteak beste, ELAren sorreran, *Aberri* eta *Comunión* bi alderdien batasunean, kontzertu ekonomikoen hitzarmenetan, Madrilgo diputatutzan, autonomi Estatua bideratzen, Eusko Jarularitzako sailburutzan, gerratean eta abarretan hartu zuen parte. Eta berari suertatu

zitzaion demokraziaren eta herri-ordezkaritzaren zuzia gordetzea eta herriak aukeratutako agintari berrien eskuetan uztea.

Leizaolak, noski, asko idatzi zuen ekonomiaz, politikaz, gizarte auziez, euskal historiaz eta abarretaz. Euskaraz, gaztelaniaz eta frantsesez idatzi ere. Baina Leizaolaren gogoko gaia kultura izan da. Euskal literatura, euskal olerkia, euskal idazleak izan dira Leizaolaren gaiak. Plazaratu ere *Yakintza gaitasunak* hitzaldiarekin plazaratu zitzaigun 1921ean, 25 urteko legegizon eta funtzionario gaztea. Baina 22 urterako Oñatiko Eusko Ikaskuntzen Lehen Biltzerra antolatzen zebilen, buru-belarri. Eta 26 urtetarako kartzelan zen, Euskal Unibertsitatearen aldeko manifestaldiaren buru zelako. Espainiako Gorteetan, 1931eko irailaren 18an, Unamunok euskarari barre egin nahi izan zionean ere Leizaolak maisuki arbuiatu zituen bilbotarraren sasi-arrazioak.

Euskal-Esnalea, Argia, Euzkadi, Euzko gogoa eta abarretan hasi zen idazten gazterik, orduko go-

rabehera eta arazoez. Ongi erakutsiak zituen bere izaera orekatsuagatik, zuzentasun eta jakinduriagatik eta kulturarekiko kezkatatik izandatu zuen Jose Antonio Agirrek bere gobernuan justizia eta kulturaren arduradun. Gerra bizian ere Euskal Unibertsitatea sortzea izan zuen lehen egitekoa.

Gerra aurrean, gerra garaian eta gerra ondoan, politika eginkizunik latzenen artean ere, irmo eutsi zion bere kulturzaletasunari. Leizaolaren lanek Sendoa argitaletxeko lau liburu haundi eta mardul, bakoitza mila bat orrikoa, betetzen dituela esanda, dena esana dago.

Lan honetan, jakina, ez gara Leizaola politikoz eta sindikalizatuz ari, kulturgizonaz baizik. Era askotako gaiak aztertu zituen arlo horretan ere, baina euskal literaturaren azterketari eskaini dion ekarria nahi nuke azpimarratu hemen. Izan ere, Rosa Miren Pagolak idatzi zuen bezala, "ikertzaile aspergabea eta enpirikoa, aztertzen zuen guztia ongi irakurri, egiaztatu eta frogatzen zuen".

Euskal erromantzeak eta bati-pat herri literatura izan dira Leizaolak gehien landu eta ikertu dituen arloak. Buenos Aireko *Ekin* argitaldarian argitaratu zituen euskal literaturari buruzko sei liburu. Leizaolak idatzi zuen "Enciclopedia Hispano Americana Es-

pasa"ren XXIII. tomoan ere *Literatura Vasca* saila. Añamendi entziklopediaren V. liburuan ere Leizaolaren ikerlan luzea dator.

Baina herri literatura eta bertso eta kantu zaharrak bakarrik ez zituen aztertu, baita bere garaiko olerkigintza eta olerkariak ere: Orixe, Jautarkol, Oxobi, Salvatore Mitxelena, Etxaniz, Iratzeder, Monzon, Onaindia eta abar. Euskal olerkian, *zortzikoa*, *euskal-zortzikoa*, *zortziko aundiaren ondorengoak*, *ahapaldiak* eta abar aztertu zituen.

Besterenak aztertzeaz gainera, bereak ontzen ere ahalegindu zen, ordea. Hain zuzen, *Jon Itxasoko euzkotarrari* eskainiak. *Donostia*, *atxarte*, *olerkarien ametsak*, *itxasoan*, *Bizitzaren eta eriotzaren aokak*, *bertso berriak era nere kanta* dira Leizaolaren olerkien izenak.

Bere omenaldiko paperetan azaldu den poesi zati honek erakusten du Leizolak nolatsuko poesia egiten duen.

Itxasoaren
ume bezela
olerkariak
au maite;
nere odolak
jatorriz dakart
nere izate au
ur zale,
t'olatuetan
nik entzuten det:
"Nola arkitze aiz
gu gabe?"

M. Atxaga